WORLD FORUM ON ACADEMIC INNOVATION AND DIGITAL LITERACY

UDC 37.035.6:323.1

YOSHLARNI VATANPARVARLIKKA JALB ETISH: NAZARIYA VA AMALIYOT

O‘zbekiston Respublikasi harbiy xavfsizlik va mudofaa universitetining quruqlikdagi qo‘shinlar instituti qurollanish va otish kafedrasi o‘qituvchisi

Abdullayev Ortiq Mehriddinovich

E-mail: abdullayevortiq20@gmail.com

ABSTRACT

This article examines the theoretical and practical aspects of involving youth in patriotic activities in the context of modern Uzbekistan. The study analyzes the key factors influencing the formation of patriotic consciousness among young people, including educational reforms, digital media, civil society organizations, and state policy initiatives. Drawing on empirical data from surveys conducted among Uzbek youth aged 15–30 (n=420), the research identifies the most effective mechanisms for fostering patriotism. The findings suggest that a combination of formal education, non-formal civic engagement programs, and the use of digital platforms significantly increases youth participation in patriotic activities. The article also discusses international experience in this domain and proposes evidence-based recommendations for policymakers and educators. The results contribute to the growing body of literature on civic education and national identity formation in post-Soviet Central Asian societies.

Keywords: patriotism, youth, civic education, national identity, Uzbekistan, digital media, civil society

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola zamonaviy O'zbekiston sharoitida yoshlarni vatanparvarlik faoliyatiga jalb etishning nazariy va amaliy jihatlarini o'rganadi. Tadqiqot ta'lim

islohotlari, raqamli media, fuqarolik jamiyati tashkilotlari va davlat siyosati tashabbuslari kabi yoshlarda vatanparvarlik ongini shakllantirishga ta'sir etuvchi asosiy omillarni tahlil qiladi. 15–30 yosh oralig'idagi o'zbek yoshlari o'rtasida o'tkazilgan so'rovnomalar empirik ma'lumotlariga asoslanib (n=420), tadqiqot vatanparvarlikni rivojlantirishning eng samarali mexanizmlarini aniqlaydi. Olingan natijalar rasmiy ta'lim, nodavlat fuqarolik ishtirok dasturlari va raqamli platformalardan foydalanish kombinatsiyasi yoshlarning vatanparvarlik faoliyatidagi ishtirokini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatmoqda. Maqolada shuningdek ushbu sohadagi xalqaro tajriba muhokama qilinadi va siyosatchilar hamda pedagoglar uchun dalillarga asoslangan tavsiyalar taklif etiladi.

Kalit so'zlar: vatanparvarlik, yoshlar, fuqarolik ta'limi, milliy o'zlik, O'zbekiston, raqamli media, fuqarolik jamiyati

1. KIRISH (INTRODUCTION)

Vatanparvarlik — har bir jamiyatning mustahkam asosi va milliy rivojlanishning muhim omillaridan biridir. Yoshlarning vatanparvarlik ruhida tarbiyalanishi davlatning kelajagini belgilab beradigan strategik vazifalar qatoriga kiradi. O'zbekistonda 2017-yilda boshlangan islohotlar jarayonida yoshlar siyosati yangicha mazmun va yo'nalish kasb etdi. "Yoshlar to'g'risida" gi yangi qonun (2016), Yoshlar Ittifoqining faoliyatini kuchaytirish bo'yicha qator qarorlar va yoshlarga oid davlat dasturlari vatanparvarlik tarbiyasini tizimli ravishda amalga oshirish imkonini berdi (Mirziyoyev, 2020).

Biroq globallashuv, raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi va axborot makonining kengayishi yoshlar ongiga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Xorijiy madaniyat ta'siri, virtual dunyo va transnatsional identifikatsiya kabi hodisalar milliy o'zlikni mustahkamlashga qaratilgan an'anaviy yondashuvlarning samaradorligini pasaytirib yuborishi mumkin (Norris & Inglehart, 2019). Shu sababli yoshlarni vatanparvarlikka

jalb etishning zamonaviy, raqamli asrga mos usullarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Ushbu maqolaning maqsadi O'zbekiston yoshlari o'rtasida vatanparvarlik ongini shakllantirish omillari va samarali mexanizmlarini empirik ma'lumotlar asosida tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot quyidagi savollarga javob beradi: (1) Yoshlarning vatanparvarlik faoliyatiga qatnaShuviga qanday omillar ta'sir qiladi? (2) Qaysi institutsional va noinstitutsional mexanizmlar eng samarali natija beradi? (3) Raqamli muhit vatanparvarlik tarbiyasida qanday rol o'ynaydi?

2. ADABIYOTLAR TAHLILI (LITERATURE REVIEW)

Vatanparvarlik tushunchasini ilmiy jihatdan o'rganish XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab faollashdi. Klassik nazariyalar vatanparvarlikni yoki tabiiy hissiy bog'liqlik (primordializm) yoki ongli tanlov va ijtimoiy qurilma (instrumentalizm) sifatida talqin qilgan (Gellner, 1983; Anderson, 1983). Zamonaviy tadqiqotlar esa vatanparvarlikning turli shakllarini farqlaydi: ko'r vatanparvarlik (blind patriotism), konstruktiv vatanparvarlik (constructive patriotism) va kosmopolit vatanparvarlik (cosmopolitan patriotism) (Schatz, Staub & Lavine, 1999).

Markaziy Osiyo mintaqasi kontekstida vatanparvarlik tarbiyasini o'rganishga bag'ishlangan ishlar hali kam. Мавжуд tadqiqotlar ko'pincha sovet mafkurasi ta'sirini tahlil qilish yoki mustaqillik davrida milliy o'zlikni qayta qurishga qaratilgan (Laruelle, 2016; Marlowe, 2018). O'zbekiston bo'yicha maxsus tadqiqotlar orasida Rasanayagam (2011) ning fuqarolik jamiyati tahlili va Collins (2006) ning siyosiy madaniyat o'rganishlari muhim o'rin tutadi.

Raqamli texnologiyalar va yoshlar vatanparvaligining kesishgan nuqtasiga oid tadqiqotlar yangi yo'nalish sifatida rivojlanmoqda. O'Shaughnessy & Stadler (2012) social media platformalari milliy identifikatsiyani ham kuchaytirishi, ham zaiflashtirishi mumkinligini ko'rsatdi. Bennett & Segerberg (2013) "ulanish

harakatlari" (connective action) nazariyasi orqali raqamli muhitda yoshlarning fuqarolik ishtirokini tushuntirdi.

Ta'lim sohasida Osler & Starkey (2005) fuqarolik ta'limining vatanparvarlik tarbiyasidagi rolini ko'rib chiqdi va rasmiy ta'limning yetarli emasligini ta'kidladi. Ular norasmiy va informal o'rganish muhitlarining ahamiyatini alohida ko'rsatdi. Ushbu tadqiqot ana shu nazariy asosga suyanib, O'zbekiston kontekstida empirik sinovdan o'tkazildi.

3. METODOLOGIYA (METHODOLOGY)

Tadqiqot aralash metodologiyaga (mixed methods) asoslanadi: miqdoriy so'rovnoma va sifatiy chuqurlashtirilgan suhbatlar birlashtirildi. Miqdoriy bosqichda O'zbekistonning 5 ta viloyatida (Toshkent, Samarqand, Farg'ona, Namangan, Qashqadaryo) 15–30 yoshli 420 nafar yoshga onlayn va yuzma-yuz so'rovnoma o'tkazildi. Tanlab olish tizimli klaster namunalash usulida amalga oshirildi. So'rovnoma 5 blokdan iborat bo'lib, Likert shkalasi (1–5) qo'llanildi.

Sifatiy bosqichda 18 nafar respondent bilan yarimstrukturlangan suhbatlar o'tkazildi. Ishtirokchilar maqsadli tanlov (purposive sampling) orqali tanlandi: pedagog-murabbiylar, yoshlar tashkiloti rahbarlari, faol yoshlar va madaniyat sohasida ishlovchilar. Suhbatlar o’rtacha 45–60 daqiqa davom etdi va tematik tahlil (thematic analysis) usulida qayta ishlandi (Braun & Clarke, 2006).

Ma'lumotlarni tahlil qilishda SPSS 26.0 (miqdoriy ma'lumotlar uchun) va Atlas.ti 9 (sifatiy ma'lumotlar uchun) dasturiy vositalari ishlatildi. Miqdoriy tahlilda deskriptiv statistika, korrelyatsion tahlil va ko'p o'lchovli regressiya qo'llanildi. Tadqiqot O'zbekiston Milliy universiteti etika qo'mitasi tomonidan tasdiqlangan (raqam: 2024-ETH-117).

4. NATIJALAR (RESULTS)

So'rovnoma natijalariga ko'ra respondentlarning 78,3% (n=329) vatanparvarlikni o'z uchun muhim qadriyat sifatida baholadi. Biroq faol vatanparvarlik faoliyatida

(aksiyalar, ko'ngillilik, madaniy tadbirlar) qatnashish darajasi ancha past — 34,5% ni tashkil etdi. Bu ko'rsatkich deklarativ vatanparvarlik va amaldagi ishtirok o'rtasidagi tafovutni ko'rsatmoqda.

Regressiya tahlili shuni ko'rsatdiki, yoshlarning vatanparvarlik faoliyatiga qo'shilishini eng kuchli bashorat qiluvchi omillar quyidagilardan iborat: (1) maktab va oliy ta'limdagi fuqarolik ta'limi sifati ($\beta=0.42$, $p<0.001$); (2) oila muhitidagi vatanparvarlik qadriyatlari ($\beta=0.38$, $p<0.001$); (3) mahalla hamjamiyatidagi ijtimoiy kapital ($\beta=0.29$, $p<0.01$); va (4) ijtimoiy tarmoqlardagi vatanparvarlik mazmuniga murojaat ($\beta=0.24$, $p<0.05$).

Raqamli media tahlilida qiziqarli ikki yo'nalishli natija aniqlandi. Respondentlarning 61,2% Instagram, Telegram va YouTube kabi platformalarni vatanparvarlik ma'lumotlarini olish manbai sifatida ko'rsatdi. Shu bilan birga, 43,8% xorijiy kontentning milliy o'zlikka tahdid solishini sezganini ta'kidladi. Sifatiy suhbatlar shuni ko'rsatdiki, ijtimoiy tarmoqlarda vatanparvarlik mavzusidagi ijodiy kontent (she'r, video, infografika) an'anaviy leksiyalarga qaraganda yoshlarda kuchliroq rezonans uyg'otmoqda.

Institutsional omillar tahlilida maktab yondashuvlarining samaradorligi sezilarli farq qildi. Loyihaviy o'rganish (project-based learning) va tarixiy ekskursiyalar bilan birgalikda olib boriladigan sinf darslaridan foydalangan o'quvchilar guruhida vatanparvarlik ishtirok ko'rsatkichi 47,3% ni tashkil etdi; bu ko'rsatkich an'anaviy usul qo'llagan guruhlardagi 28,6% ga nisbatan sezilarli yuqori ($\chi^2=14.7$, $df=1$, $p<0.001$).

5. MUHOKAMA (DISCUSSION)

Tadqiqot natijalari bir nechta muhim xulosaga olib keladi. Birinchidan, deklarativ va faol vatanparvarlik o'rtasidagi katta tafovut — bu faqat O'zbekistonga xos hodisa emas. Westheimer & Kahne (2004) AQSh o'rta maktab o'quvchilari o'rtasida ham shunga o'xshash naqshni aniqlagan. Bu hol vatanparvarlik tarbiyasida

his-tuyg'ularni uyg'otishdan tashqari, amaliy fuqarolik ko'nikmalarini ham shakllantirishga e'tibor qaratish zarurligini ko'rsatadi.

Ikkinchidan, raqamli muhitning ikki tomonlama ta'siri — imkoniyat va xavf — siyosatchilar uchun muhim signal. Adolatli raqamli savodxonlik dasturlari va vatanparvarlik mazmunidagi ijodiy raqamli kontent ishlab chiqishni qo'llab-quvvatlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi bo'lishi kerak. Bu xulosa Loader & Mercea (2011) ning raqamli fuqarolik nazariyasi bilan hamohangdir.

Uchinchidan, oila va mahalla muhitining ta'siri rasmiy ta'lim institutlaridan kam emasligini natijalar tasdiqladi. Bu Bronfenbrenner (1979) ning ekologik tizimlar nazariyasini qo'llab-quvvatlaydi: bola rivojlanishi ko'p qatlamli ijtimoiy muhitda shakllanadi. Shuning uchun vatanparvarlik dasturlari faqat maktab doirasida emas, oila va mahalla miqyosida ham amalga oshirilishi lozim.

6. XULOSA (CONCLUSION)

Ushbu tadqiqot O'zbekiston yoshlarini vatanparvarlikka jalb etishning murakkab va ko'p qatlamli jarayon ekanligini ko'rsatdi. Rasmiy ta'lim tizimini takomillashtirish, oila va mahalla institutlarini kuchaytirish hamda raqamli platformalardan strategik foydalanish — ushbu uch yo'nalishning uyg'un integratsiyasi eng yuqori samaradorlikni ta'minlaydi. Tadqiqot natijalari shuni ham ko'rsatadiki, zamonaviy yoshlar bir tomonlama axborot berishdan ko'ra, interaktiv va ijodiy ishtirokni afzal ko'radi.

Ilmiy jihatdan ushbu ish Markaziy Osiyo mintaqasida vatanparvarlik va yoshlar fuqaroligiga oid empirik tadqiqotlar bazasini boyitadi. Amaliy jihatdan esa davlat dasturlari, maktab o'quv dasturlari va fuqarolik jamiyati tashkilotlari uchun qo'llanma bo'lib xizmat qilishi mumkin. Kelajakdagi tadqiqotlar uchun longitudinal dizaynni qo'llash va hududiy taqqoslash qilish tavsiya etiladi.

MINNATDORCHILIK (ACKNOWLEDGEMENTS)

Muallif ushbu tadqiqotda ishtirok etgan barcha respondentlarga, hamda so'rovnomalarni tashkil etishda ko'mak bergan O'zbekiston Yoshlar Ittifoqi mintaqaviy bo'limlariga chuqur minnatdorchilik bildiradi. Tadqiqot O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi grantlari dasturi doirasida moliyalashtirilgan (grant raqami: OT-2024-327).

ADABIYOTLAR (REFERENCES)

Anderson, B. (1983). Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. Verso.

Bennett, W. L., & Segerberg, A. (2013). The Logic of Connective Action: Digital Media and the Personalization of Contentious Politics. Cambridge University Press.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology, 3(2), 77–101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Bronfenbrenner, U. (1979). The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. Harvard University Press.

Collins, K. (2006). Clan Politics and Regime Transition in Central Asia. Cambridge University Press.

Gellner, E. (1983). Nations and Nationalism. Cornell University Press.

Laruelle, M. (2016). Discussing Neopatrimonialism, Informal Practices, and Personalism in Central Asian Studies. Central Asian Survey, 35(3), 333–341.

Loader, B. D., & Mercea, D. (2011). Networking Democracy? Social Media Innovations and Participatory Politics. Information, Communication & Society, 14(6), 757–769.

Marlowe, J. (2018). Belonging and Transnational Refugee Settlement. Routledge.

Mirziyoyev, Sh. M. (2020). Yoshlar — kelajagimiz. O'zbekiston nashriyoti.

Norris, P., & Inglehart, R. (2019). Cultural Backlash: Trump, Brexit, and Authoritarian Populism. Cambridge University Press.

Osler, A., & Starkey, H. (2005). Changing Citizenship: Democracy and Inclusion in Education. Open University Press.

O'Shaughnessy, M., & Stadler, J. (2012). Media and Society (5th ed.). Oxford University Press.

Rasanayagam, J. (2011). Islam in Post-Soviet Uzbekistan: The Morality of Experience. Cambridge University Press.

Schatz, R. T., Staub, E., & Lavine, H. (1999). On the Varieties of National Attachment: Blind Versus Constructive Patriotism. Political Psychology, 20(1), 151–174.

Westheimer, J., & Kahne, J. (2004). What Kind of Citizen? The Politics of Educating for Democracy. American Educational Research Journal, 41(2), 237–269.